

Tvärnö

Förr och Nu

Från cirkelverksamheten
1989

Studiecirkeln TVÄRNÖ FÖRR OCH NU

har just avslutat sitt 3:e verksamhetsår. Vi ägnar oss åt att dokumentera Tvärnös utveckling från äldsta tid fram till våra dagar.

Genom källforskning och intervjuer med öns äldre innevånare och Tvärnöbor "i förskingringen" försöker vi bilda oss en uppfattning om livet i skärgården när seklet var ungt och om möjligt ännu tidigare.

Cirkeln har 15 - 20 deltagare och består av lika delar bofast befolkning och fritidsboende. De flesta är pensionärer, några över 80 år.

Ett axplock av frågor, som behandlats under år 1989 redovisas i denna skrift.

I N N E H Å L L S F Ö R T E C K N I N G.

	Sid.
Kapten Norbergs skeppsdagbok år 1875 - 1876.	1
Alice Lundberg, Torsholmen, berättar.	9
Bro som förenar - och skiljer. Engströms och Fridas Stensberg.	11
Jämlikhet - Dikt av Torsten Persson.	17
Ett besök hos Märta Bauman, Hästhagen.	18
Utflykt till Sjöfartsmuseet i Älmsta.	24
Föreläsning om Nordupplands kust - dess natur, djur och människor.	25
Gamla uttryck från Roslagen.	26

S K E P P S D A G B O K

LEMNAD AF

S t o c k h o l m s S j ö m a n s h u s D i r e k t i o n

t i l l

Kapten C. A. NORBERG

förande Skon. LEONTIUS

(innehåller 50 folier)

STOCKHOLM den 24 Maj 1875.

Så lyder texten på titelbladet, försett med Stockholms Sjömanshus prydliga sigill med årtal 1748, till den skepps-dagbok, som Gerhard Carlsson under öm omvårdnad har i sitt förvar. Gerhard, som är född 1905 och nu bor i Björnäs nära Östhammar, är uppväxt på Frälseskattehemmanet 1/48 mantal Ekensberg i Väster Tvärnö. Han är son till August Karlsson, som var måg till Kapten Norberg och som inköpte hemmanet på offentlig auktion år 1877.

Den aktuella skeppsdagboken omfattar tiden från den 24 maj 1875 till och med den 19 september 1876 och ger oss en levande bild av livet på ett fraktfartyg under 1870-talet.

Hade inte Brita Karin Eriksson haft så fullt upp att göra med att sköta djuren och att vaka över det lilla hemmanet i Wäster Tvärnö by i Hargs socken och även passa på att bärga sin andel av den fiskelycka Saltsjön kunde bjuda, hade hon nog bra gärna velat stå på kajen i Grisslehamn tidigt denna vårdag den 25 maj 1875.

Hennes blick skulle ha sökt över horisonten i sydost, men dimman låg stundtals tjock ut över havet och hindrade sikten. Emellanåt lättade diset och vid halvsextiden på morgonen skulle hon ha fått se en skymt av skonerten Leontius under befäl av hennes 35-årige make, fyra år äldre än hon själv. Kaptenen och Skepparen Carl Anton Norberg på dess färd från Stockholm mot Ångermanälven, där sågverksindustrien då blomstrade som aldrig tidigare. Norberg hade en besättning om 6 man till sin hjälp, varav en var "ofärdig". Han förde inte själv skeppsdagboken, även om han bar yttersta ansvaret för den och hans medhjälpare med signaturen P. L. hade det inte så lätt med rättskrivningen, men med litet fantasi och annat faktaunderlag går det att i det väsentligaste få en klar bild över seglatserna.

Om vädrets gudar ville unna Norberg förmånen att få dröja kvar i sina hemvanda vatten vet vi inte, men i leden förbi Singö upp mot Öregrund snurrade loggen vid det här tillfället ovanligt sakta i den dåliga och ibland obefintliga vinden med stundtals svår tjocka. Det var inget annat att göra än att kasta ankar på Kasfjärden och där blev de liggande under tre dygn.

Den 29 maj kom vinden åter och seglatsen fortsatte norrut med skiftande vind och hastighet.

Skeppsdagboken anger destinationen Bålsta, som ligger i Mälaren, men i verkligheten rörde det sig om Bollstabruk i Ångermanälven, där barlasten lossades den 2/6. De två följande dagarna lastades 2680 standard virke. Två dagar senare kryssade man nedströms ca 12 km till Strömsnäs och fortsatte att fylla lastrummet. Det tog en hel vecka och därutöver ett par dagar att lasta fullt på däck. Den 15 - 16 tecknades konnossementen och båten klarerades ut för sin nya destination

N A K S K O V i DANMARK

Vinden kom och seglen sattes den 18/6. Det var tydligen många som väntat på tjänlig väderlek och kapten ~~Norman~~⁴⁵⁹⁹ konstaterar i skeppsdagboken, att 22 segelfartyg gjorde sällskap på färden söderöver.

Redan den 1/7 var skonerten framme och började lossa i den betydande danska hamnstaden på Lollands västkust. Den hade besatts av svenskarna år 1658 - 1659, men är för övrigt känd för sina stora skeppsvarv, där de flesta av Ostasiatiska Kompaniets fartyg byggts. Staden hade på 1950-talet ca 16000 innevånare.

En vecka senare var lasten lossad och man tog in nödig barlast. Seglen sattes och

FÄRDEN GICK NORRUT MOT S K E L L E F T E Å,
sedan båten den 9 juli klarats ut. En västlig frisk bris gav redan från början god fart, men nästa dag friskade vinden i ytterligare och kantrade till ostnordost och nådde under följande dag halv storm och gav skonerten en fart på 8 - 9 knop, ja under några timmar upp till 10 knop. Den goda vinden varade fyra dagar som följdes av lika många dygn med dis och nästan stiltje, men som ändå gav styrfart in till Grisslehamn, där två man mönstrade av. Istället kom ny styrman och en ny ljungrman ombord för tjänstgöring. Samtidigt passade man på att skrapa stormasten, förmodligen mest för att hålla besättningen sysselsatt. Vinden återkom och alla segel sattes och man gjorde god fart under ett par dygn, varefter man åter kröp fram i en knops fart och stundtals låg båten alldeles stilla.

Den 20 juli passerades Bjurö klubb och lots gick ombord, som förde skonerten fram till barlastplatsen för lossning, och det tog 1 1/2 dag. Med ångbåt borgserades skonerten till Sävenäs lastageplats. Lastningen varade 10 dagar, inräknat 2 söndagar, som enligt dagboken alltid "hölls heligt" när båten låg stilla. Tisdagen den 3 augusti var det åter klart att sätta segel för en

NY RESA TILL N A K S K O V.

Efter fem dygn med laber vind passerades Öregrund. Den

svaga vinden fortsatte ytterligare en vecka för att sedan öka till storm under tre dagar, då seglen gjordes fast och i dess ställe sattes stagflock. Ytterligare tre dygn tog färden under varierande vind, då man "seglade under sikte av land och ledning av lodet".

Den 23 augusti steg lotsen ombord och dagen därpå bogserade ångbåt till lossningsplatsen. Den här gången klarades lossningen på 4 dagar medan lastningen av barlasten tog nära 3 dagar.

SISTA RESAN FÖR SÄSONGEN.

Klockan 5.30 på morgonen den 2 september kom lotsen ombord för att efter bogsering med ångbåt ur hamnen föra skonerten ut i rum sjö för säsongens sista resa till hemmahamnen. Alla segel i topp gav skonerten god fart på 4 - 8 knop och redan den 9 bogserades båten in i Grisslehamn för tullvisitation. Dagen därpå fortsatte seglatsen och kl 7.30 ankrade Leontius vid Söderöns sydöstra udde på Lotsholmsfjärden med 25 famnars kätting och alla segel gjordes fast. Lördagen den 11 september avmönstrade förmodligen besättningen, eftersom inget ytterligare finns noterat i dagboken för det året.

Viktigt för kapten Norberg var att han kom hem i god tid till det för skärgårdsbefolkningen så viktiga sikfisket. Förhoppningsvis hade också årets seglatser givit ett välkommet bidrag i kontanter till familjens försörjning.

N Y T T Å R 1 8 7 6

Även pm vågorna åter börjat leka på Lotsholmsfjärden efter en isbunden vinter hade man ingen riktigt klar bild över hur förhållandet var upp längs Norrlandskusten. Men det var viktigt att komma igång med seglationen så tidigt som möjligt. Sågverkens brädstaplar stod många och höga och köparnas lager hade minskat betänkligt under höst- och vintermånaderna. Det hade varit en bråd tid med vårbruket på de små åkerlapparna och potatisen hade ännu inte kommit i jorden, men Brita var inte rädd för att ta i och säkert skulle någon granne ge ett handtag, om så skulle behövas.

Den 11 maj samlade Norberg sina mannar ombord på skonerten Leontius och började länspumpningen. Det var också flera segel, som behövde lagas. Påriggningen måste göras omsorgsfullt och tog hela 8 dagar. Kanske dröjde det extra länge,

- 5 -

eftersom en storm drog förbi under tiden. Dessutom hann man med att fira två "helig Sabat".

Måndagen den 22 maj var allt klart och dagboken berättar: "En darring. Halte in förtöjningarna. Hyvade in och lät-tade och gick till segels ur vinterhamn. Kl 8 ankrade vid såkallade Eljneset med babords ankar. Kl 11 hagel och by-väder. Gick till segels. Kl 1 ankrade vid Bodasundet för stiltje." På kvällen hade skonerten hunnit fram till Öregrunds Bank, där man ankrade och mönstrade på besättningen och på-följande dag sattes segel för färd mot Sundsvall med vind av varierande styrka och riktning.

I höjd med Örskär fick man känna på stormbyar, varför Norberg då gick tillbaka till Öregrund för att ankra. Många fartyg hade tydligen sökt nödhamn och det hade blivit så trångt att Norberg snart måste flytta sin skonert för att undvika skador på båtarna. Efter stormen följde stiltje, men så småningom kom vinden åter och den 1 juni var båten framme i Sundsvall. Dessförinnan hade Norberg fått kryssa mellan isen och land en bra bit. Vid barlastkajen var det trångt och det dröjde 7 dagar innan lossningen kunde börja och sedan tog det ytter-ligare 8 dagar att fylla lastrummet med 1346 tolfter och 7 brädor. Den 19 juni var allt klart att gå til sjöss. Två dagar senare passerades Grundkallen och Understens fyrar, den 23 juni Ölands södra udde och ytterligare tre dagar senare var det dags att ta lots ombord i Travemünde. På samma dags kväll förtöjde Norberg i Lübecks hamn och började lossningen följande morgon. Åtta dagar varade lossningen, den 5 juli halade man fartyget till barlastplatsen och på kvällen föl-jande dag var det åter dags att anträda hemfärden, denna gång
TILL S K E L L E F T E Å.

Första delen av återfärden bjöd på god vind, och båten plöjde vågorna med 5 - 8 knops fart för det mesta. Den 11 juli kastade man ankar i Grisslehamn under 2 1/2 timme och fort-satte därefter seglatsen. Vinden tilltog snart och efter passagen av Öregrund ökade den till full storm, varvid storseglet och stagfocken blev rivna. Det bedömdes då nöd-vändigt att återvända till Öregrund, där man ankrade på Kas-fjärden. Nytt storsegel sattes och nödiga arbeten på båten utfördes under de närmaste tre dagarna. Den 23 juli var det

dags att fortsätta och sent på kvällen den 25 var man så framme vid Ursviken nära Skellefteå, där man halade till barlastkajen och lossade barlasten de följande två dagarna. Nu var det dags att ta sig an en

VIRKESLAST TILL A E R Ö K Ö B I N G I DANMARK

När båten var halvlastad bröt stomen åter lös och var omöjligt att fortsätta arbetet. Det var nödvändigt att gå ut från kaj och kasta ankar, men den 5 augusti var hela lasten ombord. Det tog ett par dagar att proviantera och klarera för avgång och ytterligare ett par dagar att sätta riggen "och sjåa med båten".

Den 11 augusti gick åter seglen i topp med lots under den första timmen. Efter 4 dagars seglats var man åter i Öregrund och ankrade där för att lämna en sjuk man och för att få ersättare. Dagen därpå passerades Svartklubbens fyr med alla segel i topp och den 19 Ölands norra udde. Nu följde två dagar med total stiltje vid flera tillfällen, men sedan bröt stormen lös igen. Seglatsen kunde dock fortsätta med reducerade segel och i skydd av Lollands långa kust. Den 28 mötte bogserbåt och alla segel beslogs. Dagen därpå började man lossa och torka segel i Aereköbing, ett samhälle på ön Aerö söder om Fyn och väster om Langeland. Lossningen tog som vanligt 8 dagar och det var åter dags att lägga i ny barlast. Den 7 september steg lotsen åter ombord och det var åter dags att vända stäven nordvart,

DEN HÄR GÅNGEN MOT S K E L L E F T E Å.

Efter tre dagar var det åter storm och skonerten höll i regel 3 - 7 knop. Den 11 gick lots ombord kl 5 på morgonen vid Svartklubben och seglatsen gick till Öregrund, där man ankrade med 25 famnar kätting och ombesörjde klarering. Kapten Norberg for hem till Tvärnö för att hämta "Sartaparti" enligt dagboken. Med all sannolikhet avses Certeparti, d v s ett befraktningsinstrument, som på den tiden revs mitt itu. Mottagaren av lasten presenterade sin del, som då skulle svära mot befraktarens halva och således utgöra bevis om rätt till lasten. Två dagar senare fortsatte seglatsen och den 16 september ankrade man i Alnövikens med bägge ankarna, eftersom det åter var halv storm. Trots fortsatt halv storm stävade

man vidare och två dagar senare pejldes kl 12 Bjurö klubb i NW t N, 6 minuters distans. Laber vind med kulen luft. Den tillryggalagda distansen sista dygnet uppgick till 138 distansminuter.

Här slutar skeppsdagboken, men förmodligen företogs ännu en resa söderöver innan skonerten på nytt sökte vinterhamn utom räckhåll för höststormarna. Och kapten Norberg kunde som vanligt ägna sig åt sikfisket, hemmanet och sin unga hustru.

E N L I T E N H I S T O R I K.

Den tvåmastade skonerten LEONTIUS byggdes år 1856 i Axmar by i norra Gästrikland av en båtbyggare Lars Englund och mätte då 54,32 "svåra läster". Den "förbyggdes", d. v. s. ombyggdes med vissa delar från den gamla båten, år 1868 av Jonas Petter Elving i Trödje norr om Gävle och storleken noterades 1881 till 116,08 reg.ton netto och 121,08 brutto. Skeppare under åren var:

1868 - 1871 Jan Petter Almlund, Raggarön

1872 - 1874 Erik Adolf Sporrang, Öster Tvärnö

1875 - 1879 Carl Norberg, Ekensberg, Väster Tvärnö, vars loggbok vi just tagit del av.

Senare befälhavare på Leontius var:

1880 - 1882 skepparen E Eriksson

1883 - 1884 " P Norberg

1885 - ca 1886 " J E Eriksson

ca 1887 - 1891 " Johan Erik Lindström, Boda Edeby

Från december 1894 var skonaren hemmahörande i Östhammar och i mars 1895 såldes den till Häverö. Den siste skepparen var A P Lindroth, Häverö, som förde befälet åren 1895 - 1896.

Den nya registreringsplikten infördes 1892 och hon registrerades sista gången 3 december 1894.

Under den tid Leontius var hemmahörande på Tvärnö var nedanstående personer delägare:

Handlanden M Lundqvist, Östhammar	1/4-del
Skepparen H Smedberg, Herräng	1/4 "
Sjökapten J E Brändström, Herräng	1/8 "
Skepparen Karl Norberg, Väster Tvärnö	1/8 "
Skollärare P J Berglund, Knutby	1/8 "
Kapten J E Törnqvist, Östra Tvärnö	1/8 "

Huvudredare var J E Törnqvist, Tvärnö.

För att minska risken var man ofta delägare i flera båtar. Några höga vinster var det nog inte tal om. Som exempel kan nämnas att utdelningen för ett motsvarande fartyg, Vitalis, med bl. a. ovannämnde J A Törnqvist som intressent, under ett år blev 434 kronor. För t. ex. John Lindstedt, Raggarön, som ägde 1/16-del av skutan innebar detta 27 kronor, vilket väl måste anses vara en otillfredsställande ränta på nedlagt kapital, isynnerhet som risken för haveri var betydande.

Underlaget till ovanstående historik har välvilligt ställts till vårt förfogande av Roger Toll, Hallstavik, som nedlagt ett mycket förtjänstfullt arbete på utforskandet av sjöfarten i norra Roslagen.

S K E P P A R E N K A R L N O R B E R G.

Skepparen Karl Anton Norberg föddes den 7 november 1840 i Hargs socken. Han gifte sig 1875 med Brita Karin Eriksson, född 9 januari 1844 i Harg. De hade tillsammans två barn, sonen Karl Johan, född 8 oktober 1881. Han blev sjöman, men hördes inte av på många år och förklarades slutligen obefintlig år 1907. Senare korta hälsningar visade att han levde. De hade också en dotter, Kristina Charlotta, född i Väster Tvärnö den 6 februari 1879, bara ett par veckor före det Norberg köpte hemmanet Väster Tvärnö nr 2, 1/48 mantal, Ekensberg, av då ännu vid 22 år omyndiga Johanna Charlotta Pettersson, född 4 juli 1856 och år 1882 gift med hemmansägaren Matts Göran Mattsson, född 1848 i Börstil, och som då brukade hemmanet Västra Tvärnö nr 1, 1/4 mantal.

Kristina Charlotta gifte sig 1905 med Karl August Karlsson från Börstil, född 19 augusti 1878. De hade tillsammans två barn, Karl Gerhard född 5 september 1905 och Johan Axel född 1907, men som dog efter knappa 3 veckor.

Gerhard bor nu med sin hustru Agnes som pensionär i Björnäs på Söderön och vi är glada att vi tack vare dem fått en inblick i Tvärnös anknytning till sjöfarten under senare delen av 1800-talet.

Augusti 1989

Martin Ahlsén

Hur det kunde vara att bo på Torsholmen berättar:

ALICE LUNDBERG

född 1917 i Löta, Hargs församling. Hon var bara några månader gammal när föräldrarna Anna och Sigfrid Pettersson flyttade till Hallstavik där Sigfrid fick arbete vid det då ganska nystartade Holmens pappersbruk.

När Alice var sex år köptes gården på Torsholmen och familjen flyttade dit. Jorden tillhörde Hargs prästgård. Halva Torsholmen friköptes senare, den andra delen tillhör fortfarande prästgården. Sigfrid arbetade kvar i Hallstavik i två år. Han åkte hem till Torsholmen över helger och ledigheter med en mindre motorbåt. I veckorna fick då mor Anna och lilla Alice sköta gården med fyra kor, höns, får och hushållsgris.

Närmaste granne var Bredön. Där bodde "Bredö Jan" med sin familj. Hans dotter Anna tillbringar fortfarande somrarna där. På Ängarna bodde "Bredö Kalle" och Therese med deras barn, John och Karin som var något år yngre än Alice.

Så blev det dags att börja skolan på Tvärnö, där Alice tidvis fick bo kvar hos lärarinnan Karin Söderström, som också fick lite sällskap, det var nog ganska ensamt i skolan efter att barnen gått hem för dagen. Det var långt och besvärligt att ro från Torsholmen och de två sista åren rodde hon själv. Det kunde minsann vara blåsigt ibland när Galtfjärden "låg på". Det gällde att vara stark i armarna.

Efter skolan fick hon plats en vinter hos sin första lärarinna Karin för att passa hennes barn. Hon var då lärare vid Stockby skola. En annan vinter fick hon plats hos slaktare Helmer Andersson i Hargshamn. På somrarna var Alice hemma för att hjälpa till på gården med höbärgning och andra sysslor. Fisket hjälpte hon också sin pappa med. Efter att mormor vid Löta dog kom morfar till Torsholmen och hjälpte till men han var då gammal och orkade inte så mycket.

Båten byttes ut mot en större, byggd av "Kalle Lång i Öregrund. Den hade en Karl Erik bensinmotor. Det blev fisketurer ut till Understen då man "lag" torskrev. Fångsten saltades in för vinterbehov. Alice fick vara med och lägga rev. Sigfrid köpte en gammal lastbil som han körde hem hö, ved, färade på och körde upp potatisen med. Alice fick också köra, en gång bar det av i diket. En liten färja anskaffades också, för frakter på sjön. Man hämtade hästar vid Luntegård som lånades för vårbruk och plöjning. Kossorna fick åka färja till tjuren vid Luntegård. Till såg och kvarn blev det båt, till Elvnäs.

Det var och är vackert på Torsholmen. Från gården skymtar den glittrande fjärden mellan lummiga lövträd. En del stora ekar, numera märkta och får ej huggas ned.

Till nöjen av olika slag var det lång väg. Till Hargshamn fick det bli båt eller ro över till Ångarna, gå till Luntegård genom skogen sen ro igen. Då fick man inte vara mörkrädd. För att komma till Älvnäs var det besvärligare. Det fick bli att ta cykeln i båten, ro till Tvärnö, cykla över Tvärnö till ungdomarna Boman. Så cyklarna i båten igen för att ro till Elvnäs, därifrån cykla till dansbanan på Söderön, Norrskedika eller Öregrund. Det kunde bli morgon innan Alice var hemma på Torsholmen igen.

I Hargshamn fanns post och handelsbod. Alice berättar hur hon med visboken på toften bredvid sig sjöng "Två solröda segel", "I en röd liten stuga" och andra poplåtar medan hon rodde till affären för att handla. Turen tog en timme dit.

De odlade lin som Anna spann, även ull. Hon var duktig att väva. Allting vävdes hemma, handdukar, lakan, dukar, mattor och tyg till kläder. Fårens ull blev till strumpor och tröjor.

Alice gifte sig sedan och flyttade till Öregrund. Hon har två döttrar. Anna och Sigfrid flyttade till Öregrund 1946. Sigfrid blev 88 år. Anna blev nära 90 år, hon bodde då på ålderdomshemmet, där hon länge deltog i terapin bla med vävning.

Vi som lyssnat till Alice berättelse en solig sommardag 1989, i hennes trevna hem på Raggarö är Inga-Maja och Sonja, tackar varmt.

B R O S O M F Ö R E N A R O C H S K I L J E R .

Julisolen lyser klar och varm, men nordanvinden bjuder på samma gång en välgörande svalka den dag som 15-talet deltagare i studiecirkeln "Tvärnö förr och nu" samlas på STENSBERGS gårdsplan. Nuvarande ägaren Jan Rydh med hustru Gertrud, hade vid en tidigare sammankomst berättat hemmanets historia och i synnerhet om dess siste bofasta ägare, Erik Gustaf Engström, kyrkobokförd såsom snickare, men en man som tydligen kunde litet av varje och som flitigt anlätades av öborna.

Under början och mitten av 1800-talet förekom en ovanligt stor befolkningsökning i Roslagen liksom i övriga delar av landet. Dels var nativiteten hög, men en betydande inflyttning förekom också, förmodligen beroende på ett gott fiske. Tvärnöböndernas ägor låg spridda över hela ön och det var långa vägar till de mest avlägsna utägora, om man kan tala om vägar på den tiden. Ägarna hade därför tydligen ingenting emot att avstycka och sälja eller arrendera ut mark på andra sidan ön.

Ett sådant hemman var Stensberg. Det förekommer för första gången i Hargs husförhörslängd för åren 1846 - 1860. Av denna och av bevarat köpebrev daterat 1859 02 28 framgår att nybyggaren Johan Schedin född 1818 flyttade dit år 1859 från Börstil tillsammans med sin hustru Anna Stina Bergström född 1806 samt dotter Anna Maria Nordin född 1833 och mågen, skepparen Johan Westerlund född 1836. De sistnämnda köpte hemmanet gemensamt med familjen Schedin för 300 Riksdaler. Säljare var Anders Andersson i Väster Tvärnö och köpet, som gällde för en tidsperiod om 50 år, omfattade jordlotten Nordan på Myran och boningsplatsen Stensberg.

Johan Schedin drunknade den 6 november 1866 vid återfärd från Ronöholms kvarn vid Edeboviken under mörker och storm. Varför dottern bar flicknamnet Nordin har ej kunnat klarläggas.

Johan och Anna Maria fick fem barn:

1857 Margreta Gustava

1860 Maria Charlotta

1862 Johan Emil

1864 Kristina Mathilda

1867 Edvard

Hela familjen flyttade till Börstil 1882 utom Maria Charlotta, som redan året före flyttat till Östhammar.

Efter familjen Westerlund bosatte sig år 1882 Jan Erik Ersson, född i Alunda 1823, på Stensberg. Hans hustru dog 1887 och efterlämnade två barn, Kristina Johanna född 1856 och Erika Gustava född 1858.

Den 23 januari 1888 får Stensberg åter ny ägare. Det är nybyggaren Johan Gustaf Engström, född 1822 i Börstil, som flyttar dit med sin sex år yngre hustru Anna Greta Jonasdotter, också hon född i Börstil. De hade tillsammans två barn, Erik Gustaf Engström, född den 19 juli 1860, som kom att bli den siste fasta manliga bebyggaren på Stensberg och vars öden vi i fortsättningen kommer att följa närmare.

De begåvades även med en dotter, Klara Kristina, född den 28 mars 1863. 28 år gammal flyttade hon till Börstil men återvände hem året därpå. Klara städslades som piga något av åren mellan 1900 och 1904 av hemmansägaren Anders Andersson på Västra Tvärnö nr 1 1/4 mantal. De trivdes tydligen bra med varandra och redan i början av september 1905 tog de ut lysning. Knappt en månad senare föddes dottern Frida Kristina.

Äktenskapet varade inte länge. Redan efter drygt ett år dog Anders och Klara flyttade tillbaka till Stensberg med sin ettåriga Frida. Det blev nog en god tröst för Johan Gustav Engström, då hans hustru Anna Greta lämnat jordelivet en månad tidigare.

Klara stannade kvar på Stensberg hos brodern Erik Gustav till sin död och Frida stannade kvar också efter sin morbrors död 1947.

Skulle man på 1960-talet ha frågat någon av ortsbefolkningen var Stensberg låg hade man säkert mött en villrådig blick. För Tvärnöborna i gemen hette hemmanet FRIDAS. Frida sa aldrig mer än vad som var nödvändigt och knappast det. På den tiden fanns det ingen väg,

utan hon måste dagligen gå på stenarna över träsket när hon hämtade sin mjölk hos grannen Bauman. Konversationen, som därvid utspelade sig omfattade tre ord : God dag ----- Det är jämnt ----- Adjö. Hon var trots sin fåordighet en uppskattad sömmerska, som anlätades flitigt också av sommargästerna, även om en del ansåg att hon satte livet litet väl högt på klänningarna. Ibland åkte man hem med tyget till henne och i andra fall gick hon till gårdarna och sydde. Hon bodde i stora rummet intill spisen där det var varmt, för annars var det dragigt och kallt i huset.

En svaghet hade Frida. Hon uppskattade nymodigheten Radion. Men hon ville inte gärna avslöja det. Hon hade skaffat sig en liten batteridrivna radio, men den ville hon inte visa för folk. Ibland kunde grannen Märta Bauman höra musik från rummet när hon kom över i något ärende, men när Frida märkte att någon kom stängde hon genast av radioapparaten och lade en duk över.

Frida dog 1964 59 år gammal. Hon hade levt ett liv under knapphetens kalla stjärna. Hennes jordiska tillhörigheter såldes på offentlig auktion. Den lockade mycket folk och inbringade en betydande summa pengar. Då inga arvingar fanns och inget testamente upprättats tillföll alltsammans allmänna arvsfonden. Men Fridas minne som en flink och duktig sömmerska består länge ännu hos ortsbefolkningen och hennes övriga vänner.

- o o o -

Boningshuset är ett typiskt 1850-talshus i Roslagen, falurött och numera försett med tegeltak. Ursprungligen var det knuttimrat och hade säkert spåntak. Det är numera utvändigt klätt med stående brädor. Man kommer rakt in i förstugan. Till vänster ligger salen. Rakt fram finner man kammaren och till höger kommer man in i köket med stor spis och bakugn. Såväl takbrädorna som golvtilljorna övertygar oss om att det fanns grovt timmer att tillgå i skogen och att endast utsökt virke kom till användning när det skulle byggas hus.

Förre ägaren, Hakon Södergren, som var stadsarkitekt i Uppsala, företog en grundlig renovering under 1960-talet på ett mycket pietetsfullt sätt så att den ursprungliga atmosfären bibehölls.

Under familjen Ryds tid har den tidigare vinden inretts till trivsamma sovrum, och tack vare denna ändring har vi fått tillgång till mycket intressant källmaterial från E G Engströms levnad kring sekelskiftet 1900. På vinden återfanns nämligen Engströms flitigt använda anteckningsbok. I den var mycket noga infört vilka intäkter hans arbete givit. Några prisuppgifter är värda att återges.

År 1900 tillverkade han t ex ett bord. Det kostade 8:- kr. En likkista inbringade 7:- kr. En förtenning gav ett tillskott på kr 1:50.

Men också utgifter angavs. På en auktion ropade han in en tunna råg (ca 147 liter) för 13:- kr.

I anteckningsboken har han utöver sina noteringar i ekonomiska frågor även gjort anteckningar om andra händelser av vikt. De är nedtecknade där det fanns en ledig sida utan någon särskild ordning. På omsättsbladet anges t ex som en viktig händelse:

"1926 den 5 november lag jag nytt tegeltak på verandan"
På ett annat ställe: " för 5 år sedan började Bergqvist. Gick med posten första gången från Östhammar till Elfnäs 1923" (Då fanns ingen väg till Tvärnö och Elfnäs var den tidens centrum).

Vidare finns det en del andra anteckningar och ritningar. Engström tillverkade t ex storryssjor, som han noga beskriver.

I boken finns också noterat många dramatiska händelser som han fann viktiga. "Den 8 oktober 1927. Lagt in ansökan om pension. Doktorintyget 5:- kronor."

"I januari 1937 fick jag påökt på pensionen, som då blev 1300:- kr". "Onsdag den 10 januari 1932. Onsdagens förmiddag begåvo sig 61-årige hemmansägaren Martin i Tuskö med sin 14-årige son Oskar ut på isen och drunknade båda två".

År 1914 gör han anteckning om sina äppelträd: "En Sävsta-holmare".

Något senare: "3 äppelträn satta på gården 1918. Vita Gylling, Åkerö och Alexander".(förmodligen var det sistnämnda ett päronträd).

1931 hade han ett fint besök långt ifrån. Han skriver: "I juli den 20 låg kyrkoherden Froste hos oss i tre nätter med sin fru Märta från Väster Haninge socken, två mil andra sidan Stockholm. Han tyckte det var viktigt med andra sidan Stockholm, som han strukit under med ett mycket kraftigt streck.

Salen i Stensberg användes inte ofta. Uno Bauman, Engströms närmaste granne i Hästhagen, berättade att när han en regnig sommardag hälsade på sina nya grannar Rydhs och blev bjuden på kaffe just inne i salen sa han: "Jaha, det här är salen. Det var trevligt att se den igen. Det är tredje gången i mitt liv, som jag är här inne". Den hade, trodde han, bara använts tre gånger. Den första gången hade man ett byamöte i salen på 30-talet. Andra gången var när Engström stod lik och det var 1947 och tredje gången var i slutet av 1970-talet när han var inbjuden till Ryds på kaffe. Oftare användes nog inte salen.

Till bebyggelsen hörde också ladugård och lada, som numera är nedtagna, men grunden finns fortfarande kvar. Däremot finns källare, vedbod och ett annat uthus kvar - och så Engströms verkstad förstås. Bertil Eriksson, som i sin späda ungdom ofta besökte Stensberg, kunde i detalj beskriva var hyvelbänken, svarven och förtenningsapparaturen stod och hur de såg ut.

Vid auktionen efter Fridas död såldes massor av verktyg och annan utrustning, som Engström så flitigt använt, men åtskilliga dyrgripar låg kvar på vindar och i andra skrymslen och kom aldrig att gå under klubban. Väl var det, för de hör ju egentligen hemma i Stensberg och bidrar till den fina 1800-tals miljö familjen Rydh vinnlagt sig om och så väl lyckats bevara.

På vägen ner mot sjön står ett härbre, som inretts till bastu och gästrum. När man besöker de olika gårdarna på Tvärnö blir man förvånad över hur många hus som flyttats inom ön och från andra öar. Denna byggnad slår nog i alla fall rekord i flyttning.

Härbret uppfördes ursprungligen någon gång på 1700-talet i Mora i Dalarna. Jägmästaren i distriktet fick veta att härbret skulle rivas men ansåg det vara så fint att det borde få leva vidare. Han övertalade sin gode vän Harald Sandblom att köpa det och återuppföra det på den tomt han i början på 1960-talet inköpt på Tvärnö. Byggnadsnämnden ville emellertid inte ge byggnadslov för ett mot miljön så avvikande hus och virket blev därför liggande några år. 1963 såldes det nedmonterade huset och fraktades till Grangärd i Tuskö. Den nye ägaren var egentligen bara intresserad av golvvirket och några år senare såldes återstående virke till Hakon Södergren, Stensbergs tidigare ägare, som också lät uppföra stommen. Jan Rydh fullbordade bygghuset några år senare.

Visiten på Stensberg blev ett kärt återseende för en del av cirkeldeltagarna; en nyupptäckt klenod för de andra. Den två kilometer långa vägen dit är krokig och smal och några förirrade sig in på anslutande skogsvägar. Efter det att bron vid Tuskö öppnats för trafik kom plötsligt byarna på sydkanten av ön att ligga centralt, medan norra strandens bebyggelse kom att hamna i periferin. Före bron var förhållandet det motsatta. När det gällde det andliga livet och även när det gällde att viga stoftet efter en bräcklig lekamen till evig ro var Harg med sockenkyrkan den naturliga knutpunkten. När det däremot gällde att tillfredsställa sina materiella behov, skapa kontakt med yttervärlden, sälja sitt timmer och sina lantbruksprodukter var Elvnäs den utan jämförelse viktigaste förbindelselänken.

När Tvärnöborna under 1940-talet jublade över att med bidrag ur den Schmidtska fonden ha fått vägförbindelse till fastlandet kunde nog ingen ana alla konsekvenser. Mjölkbåtens turer till Östhammar upphörde liksom båtturerna från Stensberg och Sandvik till Elvnäs. Därför kan man med rätta såsom i rubriken till denna artikel tala om

BRO SOM FÖRENAR OCH SKILJER

September 1989

Martin Ahlsén

J Ä M L I K H E T.

Stadsrådet, med årslön, en kvarts million
tala förstås, som politisk person.

Ingen får vara fattig, ej heller rik,
det är något fint i vår politik.

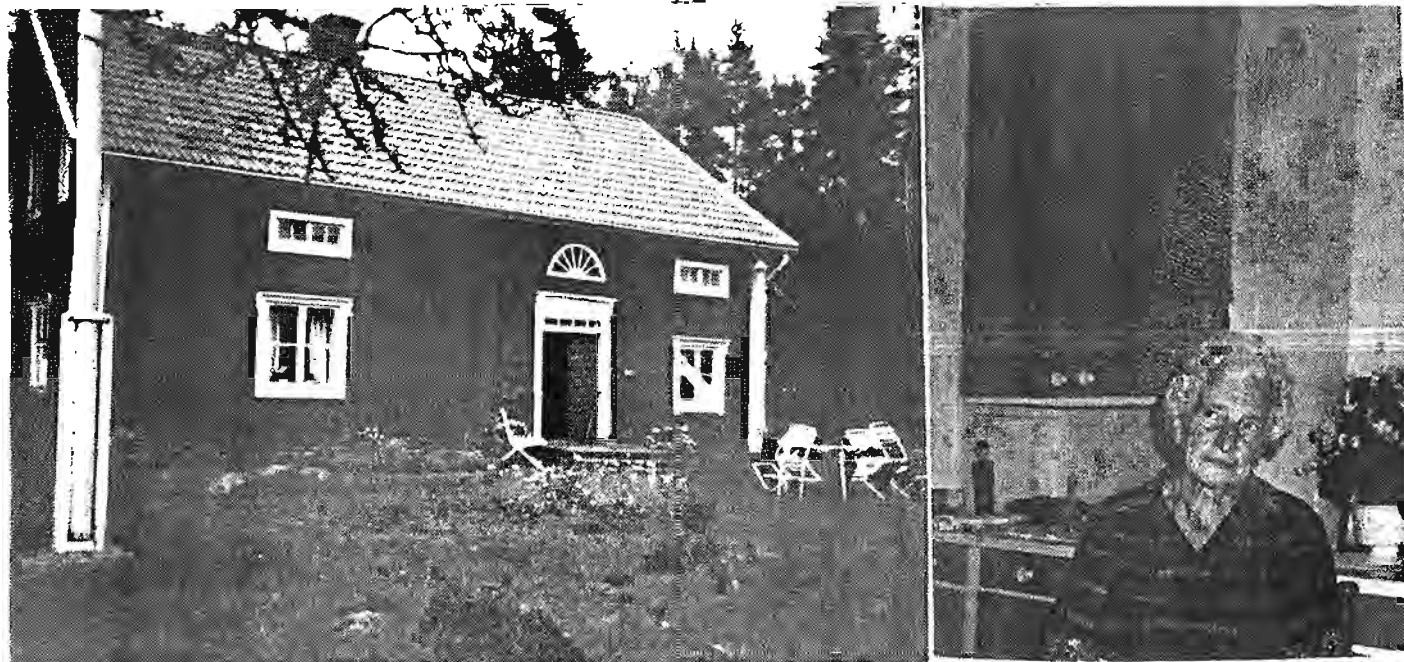
En sak jag hoppas och tror, ja, jag vet,
vi måste kämpa för jämlikhet.

På jobbet vill vi inte ha det, som hemma
nej, här vill vi vara med och bestämma
säger Svarvare-Anders och gör ett förslag.
Diskussion blir beslut, och till slut blir det lag.
Och efter den historiska dagen
vi fått, medbestämmandelagen.

I styrelsen måste snart företaget
ta emot kvinnor och män, från jobbarelaget,
och utvalda Bibbi, en charmig montör,
blir snart god vän, med sin direktör,
föreslår facket att genast, på stubben,
som hedersmedlem, kalla direktören, till klubben.

Men Fräsare-Frans fräser till: Oh, vet hut,
finga dumma förslag, för då åker du ut,
för så jämlikt får det inte vara,
varför skall jag ej förklara.
Jämlikheten får inte fungera så,
det borde du själv försöka förstå.

TORSTEN PERSSON, Järfälla.

ETT BESÖK HOS MÄRTA BAUMAN, FÖDD SÖDERSTRÖM.

Jag tar av från landsvägen vid telefonkiosken just där Väster Tvärnö by börjar och följer den slingrande grusvägen några kilometer genom skogen. Den är så smal att ett möte med annan bil skulle kunna medföra komplikationer.

Så öppnar sig skogen och framför mig har jag målet för färden, det vackra 1700-talstorpet Hästhagen och dess ägare Märta Bauman. Det är nästan med andakt jag stiger ur bilen och går över det gröna gårdstunet under väldiga gamla träd.

Vid trätrappan prunkar kärleksörten. Jag stannar upp på översta steget och bara njuter. Det känns som barndom. Minnen av dofter och gamla hus. Av det som var.

Så knackar jag på och tas emot av Märta. Tänk att en gammal människa kan vara så vacker! Man har svårt att tänka sig att hon är 87 fyllda.

Köket är ljuvligt med gammeldags tapeter och blåmålade luckor och hemvävt tyg i vackert gråblått på soffor och stolar. Korsstygnbroderad duk i blått på bordet, allt färgstämt och fint.

Efter en trivsamt kaffestund ber jag Märta berätta om sitt liv. "Hur har ditt liv varit?" frågar jag. "När man ser dig kan man tro att du levt lyckligt och skyddat. Stämmer det"?

"Det har väl varit både och", säger Märta, "Men jag känner att jag levt ett lyckligt liv. Jag hade en underbar make, och det betyder väldigt mycket".

Märta föddes i Gävle 1901. Föräldrarna flyttade snart tillbaka till Valö, där de bott tidigare. Fadern var skomakare men en dag beslutade han sig för att bli bonde. Han hade aldrig tidigare brukat jord eller varit på sjön, och 1908 flyttade familjen till Värblingsö, eller Velinga, som det hette på ortsmålet.

Flyttningen blev dramatisk. Den 8 mars hade man lastat alla tillhörigheterna på slädar. Grannar ställde upp med hästar och körkarlar. När man kom till Norrskedika blev det ett sådant oväder att man inte kunde ta sig fram. Modern och de fem barnen fick bo hos släktingar, och fadern och grannarna fick ta in på Hargs värdshus. Först efter en vecka kunde man ta sig över isen till Värblingsö.

Lilla Märta började i skolan på Tvärnö, och dit fanns bara sjövägen. Skoldagen började kl 9.00 och slutade kl 14.00 på eftermiddagen. Sen skulle man stanna kvar och städa. Ibland var det alldeles mörkt när man skulle ro hem. När isen varken bar eller brast måste barnen stanna hemma. När den nyss lagt sig och var klen, drog man båt.

Den 15 juni bjöds alla församlingens barn till kyrkan i Harg. Där blev det saft på kyrkbacken. Det blev lång väg i värmen. Först rodde man till Draget, och därifrån var det cirka 1/2 mil att gå till kyrkan. Barnen längtade till Karlberg, som låg halvvägs, för där fanns pump och skopa, så att alla kunde få släcka sin törst.

Det var inte nog med att man rodde till skolan på vardagar. "På söndan skulle vi till söndagsskolan" berättar Märta, "och då var det en gammal bonde från Kvarngärdet, som hette Eriksson. som var söndags-skollärare och hade dragspelet med sig och spelade psalmerna åt oss. Och det var roligt".

Efter skolan följde så konfirmationsläsningen i Harg, och då blev det större vatten att ta sig fram över.

När Märta var femton år flyttade familjen till Södergården på Tvärnö. På Tvärnö fanns många ungdomar, och man samlades och hade roligt. Ibland tog man sig till Tuskö på bönemöte. Till Nolsterby var det i längsta laget, för då måste man gå över Tuskö, och det fanns ingen bro över sundet vid Tuskötäppan. Det var också krångligt att ta sig fram genom skogen.

En valborgsmäss samlade ungdomarna ihop till en stor kase på Klubberget. Den skulle synas över hela nejden och långt ut till havs. På valborgsmässaftonen blev det storm, och när det var dags att tända kasen, fanns det inget kvar av den. Den hade spritts ut över hela berget.

"På den tiden kunde man ha roligt utan nånting," säger Märta. "En gång åkte vi spark sjövägen till Långalma på skyttefest. Det var väldigt roligt att komma iväg så långt".

Märta minns första världskriget. Folk från Hallstavik och Herräng och andra håll kom för att försöka komma över litet extra mat. Köpa svart. Smör och ägg. Det betalades alltid mellan fyra ögon och priserna steg i höjden. Det var nog bättre under andra världskriget, för då hade ju alla sina ransoneringskort.

Jag frågar, om inte viltet var åtråvärt, men Märta minns inte att det fanns vilt på den tiden, och hennes far var ingen jägare. Han låg inte alls åt det hållet.

Märta minns en visa från första världskriget. Jag ber henne sjunga. Jag vet, att hon har en mycket vacker sångröst. ..Nej, sjunga vill hon inte längre, men hon läser med inlevelse:

Det fanns ju massor av KOMMISSIONER för allt på den tiden.

Och kommissioner det finns som loppor i Trosa,
och uti allt ska dom sticka näsan och snoka.
Och alla äro de ungefär lika kloka,
som salig dumbom, som läste bakfram i boka.
För ska man ha sig en liten knapp uti västen,
då får man först gå och ta ut dopattesten,
och sen får man var tredje månad med fjäder
bestryka mun med det lilla Bratten oss gläder.

Hon fortsätter halvsjungande en sång, som modern lärt henne: Sin stig en liten gosse gick

1926 gifte Märta sig med Uno Bauman, som bodde 4 km från Södergården, i Hästhagen, ett ställe som hans föräldrar köpt av en som kom från Kvarngärdet och varit bonde där. Uno var sonson till Tvärnös första skollärare Alfred Bauman, som bedrev undervisning i sin stuga i Nyborg.

Märtas svärföräldrar bodde kvar i Hästhagen. Svärmodern blev hela 92 år. "Jodå, det gick bra", säger Märta, "när det ska gå, så går det". Det fanns visserligen en fattiggård, men nej, aldrig fattiggården! Nej, så var det.

Märta och hennes Uno var lyckliga. Han arbetade i sågen vid Älvnäs på andra sidan sjön, och Märta skötte djuren och hemmet. Så råkade Uno ut för en olycka och miste sitt ena öga. Han kunde inte fortsätta längre i sågen, och då ökade makarna ut jordbruket, så att de hade 5 - 6 kor. Och så fiskade de. Mest på sommaren. Strömmingen hämtades av båt och fördes till Herräng. På vintern fiskade man lake.

På den tiden fanns tretton hushåll bofast befolkning på Västra Tvärnö. Det fanns ju ingen väg till ön, så postgången var helt annorlunda än nu. Posten kom till Älvnäs, där man fick turas om att hämta den i affären två dagar i veckan, tisdag och fredag, när Östhammars-tidningen kom. Sen fick man dela ut den till hushållen. Det blev inte oftare än var tredje månad, som man kom i tur att hämta posten. Hade man tur, blev det sommartid, och hade man otur, fick man ställa upp på vintern.

Märta säger, att då var det här nästan öns framsida. Alla måste härförbi, med mjöl och med slakt och för att komma till affären. Vintertid plogades med parhästar. Även över sjön, om det gick. Det måste alltid vara ruskad väg över sjön.

Nog hade det sina problem att bo på en ö utan broförbindelse. Märta berättar: "Det var en som hette Klara Andersson och bode på Stensberg hos Engström, som var hennes bror. Hon hade en dotter som var sömmerska. Mamman dog därhemma. Så kom dom för att svepa henne och göra henne i ordning. Sen måste hon föras över till Älvnäs. Då var isen så dålig, för det var på vårkanten,

Dit gick det ganska bra, för det var morgon, men på eftermiddagen blåste hatten av en av gubbarna, och då vågade han inte gå efter den utan fick gå utan hatt. Han var över 80 år.

Här borta i skogen var det en som dog. I fjorton dagar fick han ligga innan dom lyckades komma över sjön till Harg. Sånt händer. Det var otäckt. Det kom en och svepte. Det fanns inte begravningsbyråer på den tiden, utan det var gummor som brukade sköta det arbetet.

När vi fick väg kunde vi köra med hästar fram till vägen, och därifrån kunde man transportera de döda med bil till Hargs kyrka.

Två gånger har jag varit med vid barnfödsel, innan någon barnmorska hade kommit. En granne här. Jag hade lovat att vara där medan dom hämtade hem barnmorskan. Det var i mars. Ett förskräckligt oväder. När klockan var nio på kvällen hördes en pingla. Det var han, som skulle hämta hem barnmorskan. Då hade dom hört i radio att bussen från Gimo till Östhammar hade kört fast. Barnmorskan hann komma. Strax före kl 12 i förskräckligt oväder. Och det gick bra. Då var jag 40 år. Det var den här Gunnar Blomkvist som föddes.

Sen hade jag en annan granne. Det var mitt i sommaren. Också oväder förstås. Då var jag ensam när barnet kom. Och mamman hade en liten unge som stod bredvid. Det gick bra. Barnmorskan kom så småningom. Med båt från Östhammar till Harg, och sen båt till Tvärnö. Men det var 1928, så då var jag ung. Jag har varit med om en hel del."

"Jag förstår att du har det" säger jag. "Och sen har du haft alla husmorsuppgifterna. Du har sytt och vävt och gjort allt möjligt".

Märta säger att hon fått göra det mesta på vintern. Sommartid tog jordbruket all tid. "Jag älskade jordbruket", säger hon. "Det sa både maken och jag, att skulle vi kunna börja om, så skulle det bli jordbruk igen".

År 1958 flyttade Märta och hennes Uno till Stockholm för att vara i närheten av sin dotter och hennes familj. Uno var inte så stark längre och det skulle bli för

krävande att bo i Hästhagen vintertid. Men det vackra hemmanet behålls som ett underbart sommarhem.

Uno Bauman gick bort 1976, så Märta är nu ensam kvar i torpet. Men hon har sällskap av en väninna, som brukar hålla till en trappa upp, och dottern Sonja med familj har byggt en villa alldeles intill.

Det är så att jag har levt ett lyckligt liv, och nu är jag bortskämd" säger Märta.

Jag säger att jag tycker hon är fantastisk, som har plockat svamp, som ligger på tork vid spisen, och som plockat minst 20 liter lingon i år. Vid hennes ålder! "Det tycker jag inte själv är konstigt. Men jag har ju inte långt till 90", säger Märta med en liten glimt av humor och stolthet i ögat.

Så är det dags att avsluta samtalet. Det tar nästan emot att bryta upp från den trivsamma atmosfären i Hästhagen och från Märta, fiskarflickan, bondmoran och storstadsbon.

Tvärnö Hösten 1988

Inga - Maja Ahlsén

U T F L Y K T T I L L Ä L M S T A.

Fredagen den 28 juli - idag klockan 9.00 skall vi träffas på Martins brygga. Vi - deltagarna i studiecirkeln "Tvärnö förr och nu" skall göra en avtalad utflykt till Sjöfartsmuseet i Älmsta.

Det blåser från sydväst - ganska hårt - så hemma väntar vi att Martin skall ringa och ifrågasätta om vi skall åka. Men Martin hörs inte av så vi packar vår matsäck och termos och sluter upp vid bryggan. Där samlas: Anita och Karl - Erik, Sonja, Eva och Torsten, värdfolket Inga-Maja och Martin, Anne-Marie med yngsta sonen - en solstråle, som spred glädje under hela resan - samt Marianne och jag.

När packning och deltagare kommit ombord på Martins Albin 25:a "MIA" startades resan mot i första hand OK-marinan i Herräng för bunkring.

På Galtfjärden fick vi sjön snett bakifrån, men den var inte värre än vi kunde duka fram kaffe. Resan utefter Herrängsstranden är givande. Där ligger idylliska samhällen och ett och annat gammalt vrak, som minner om svunna tider och verksamheter.

Inkomna i Vaddö kanal tog vi fram våra matsäckar; det smakade bra att äta till sjöss.

När vi passerade Ortala kunde Martin och Torsten berätta traktens historia. Torsten har ju varit verksam på olika orter i Roslagen, vilket berikade även oss.

Vi la till bortom bron i Älmsta och kom upp till museet något försenade mest på grund av att vägskylten nere vid kanalen för tillfället låg i en av museets bodar för om målning. På tunet stod fru Clary Björklund, vår ciceron, och tog emot. Efter en snabb orientering om museets tillkomst började rundvandringen. Vi förstod av omständigheterna att museet drivs med hjälp av mycken personlig entusiasm.

Det var ett mycket givande och gemytligt besök både med tanke på alla föremål vi fick beskåda och sättet de presenterades på.

Allt har emellertid ett slut, så även det här besöket, och vi återvände till båten och det emotsedda kaffet. Vi gjorde oss ingen brådska, utan lät oss kaffet väl smaka och kommenterade intrycken från museibesöket.

Det blev en skön stund vid bryggan. Nu kunde vi disponera tiden och det gjorde vi bl a med att tacka värdfolket för en trevlig utflykt, som ingen av deltagarna velat gå miste om.

Vi startade hemresan i ett underbart väder och tog vägen via Hargshamn för att kolla utbyggnaderna som pågick för godståg- och långtradartrafiken mellan Nystad i Finland och Hargshamn. Vi återkom till hemmahamnen vid 18.30-tiden. Alla var nöjda med dagens upplevelser. Vi hade fått nya minnen - karameller att suga på under mörka vinterkvällar, tyckte i alla fall

Raymond K.

SÅ HADE VI FÖRELÄSNING I SKOLAN.

Den 2 september besökte naturfotograf Alf Sevastik studiecirkeln och berättade om NORDUPPLANDS KUST, NATUR, DJUR OCH MÄNNISKOR. Det blev en synnerligen intressant kväll. Alf lyckades behålla publikens uppmärksamhet i 90 minuter utan paus. Det hade säkert gått ännu längre, så engagerat och medryckande som han berättade. Och vilka bilder!

Vi hoppas få honom tillbaka nästa höst med nytt program.

Föreläsningen var offentlig och samlade fullt hus. Innan programmet började bjöd cirkelmedlemmarna på kaffe och sålde lotter. Studieförbundet Vuxenskolan i Östhammar var medarrangör.

I.M.A.

GAMLA UTTRYCK FRÅN ROSLAGEN

Samlade av Eva och Torsten Persson, Ekensberg, Tvärnö.

Källa: Norrtelje Tidning, årgång 1982

=====

Amna	Backa med årorna	:Vårnack	Årder för häst
Dann	Rädd	Vridel	Dörrvred
Hunnfatt	Hutlös	Vanna	Att rensa säd med
Ingumse	Fel bunden maska	Vajen	Snål, girig
Karig	Högfärdig	Versnät	Spindelnät
Koxa	Titta	Åvvad	Slutfåra vid plöjn.
Mar	Sank strandäng	Åxta	Skämta, skoja
Memumma	Humla	Åvja	Gyttja, slam
Sjura	Skata	Lötjeri	Trolldom
Supa	Äta med sked	Lommakluten	Näsduken
Äll	Död	Lank	Klent kaffe
Skavgräs	Fräken	Limar	Skylar (säd el lin)
Sådor	Skalet på spannmål	Lindor	Ängar
Styrval	Roder	Långhälga	Slagtröskad råghalm
Svicka	Tapp i tunna	Lasshälla	Flätade björkvidjor
Surbylla	Elakt barn	Låska	Omogen tonårsflicka
Skäktor	Vägglöss	Makhuset	Avfrädet
Såtar	Hövolmar	Myssla	Vissla
Slanta	Spöfiske m levande	Mynda	Ro baklänges
Spila	Liten gädda bete	Mörga på	Arbeta hårt
Stubb	Underkjol	Nyxta	Nicka
Sörp	Djurfoder	Nårådig	Snål, sniken
Slöd	Dålig spannmål	På syten	Skall få barn
Själaryktare	Prästen	P.D.V.	---
Tä	Väg mell. stängsel	Perstamp	Potatismos
Tyrlil	Stav i smörkärna	Ronackan	Höften
Texla	Yxa för takrännor	Rännet	Ladugårdsskullen
Tjuga	Trägaffel	Ruga	Sårskorpa
Tindra	Sända bud	Slafat	Matskrin
Tjävling	Okluvet vedträ	Stixel	Gles gärdesgård
Tyar inte	Orkar inte	Skoricka	Järnskodd träsapade
Urkulle	En rolig människa	Blagarn	Grovt linnegarn
Vilig	Snäll och lydig		
Villre	Inte bättre	Vassera tri	(det var inte dåligt) ??